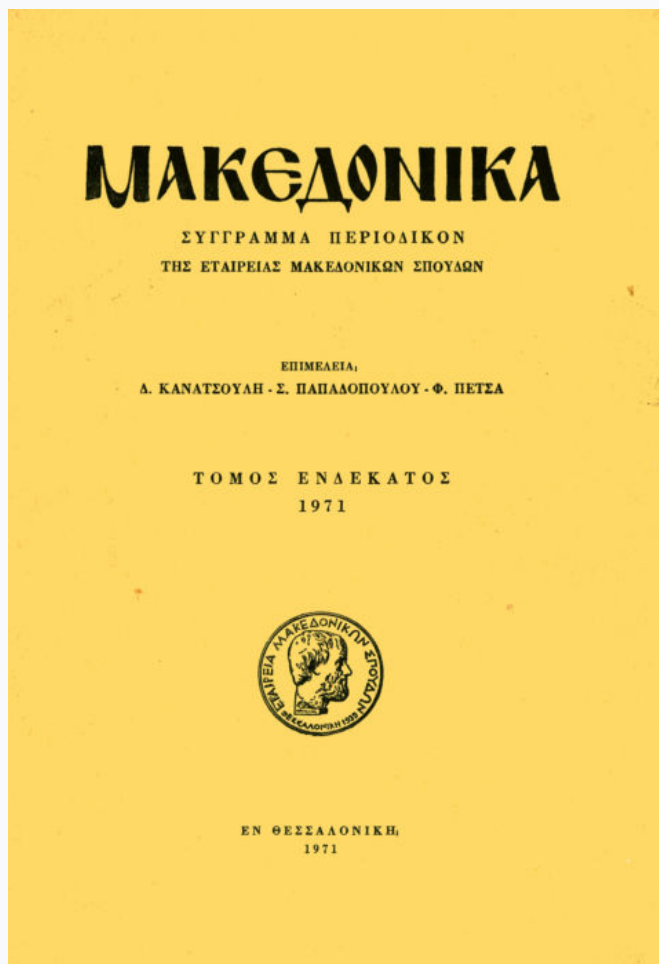

Μακεδονικά

Τόμ. 11, Αρ. 1 (1971)

Όλγας Μπορίσοβνα Σπάρο, Η απελευθέρωση της Ελλάδος και η Ρωσία, 1821-1828

Ι. Κ. Βασδραβέλλης

doi: [10.12681/makedonika.954](https://doi.org/10.12681/makedonika.954)

Copyright © 2015, Ι. Κ. Βασδραβέλλης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Βασδραβέλλης Ι. Κ. (1971). Όλγας Μπορίσοβνα Σπάρο, Η απελευθέρωση της Ελλάδος και η Ρωσία, 1821-1828. *Μακεδονικά*, 11(1), 413-416. <https://doi.org/10.12681/makedonika.954>

δικαιολογήσωμεν, πῶς εἰς τὴν Βέροιαν τιμᾶται διὰ μνημείου ὑπὸ τῶν Ρωμαίων. Οἱ ἐγκλημένοι Ρωμαῖοι δὲν εἶχον λόγους νὰ εἶναι δυσηρεστημένοι μετὸν διοικητὴν. 'Εν πάσῃ περιπτώσει ἡ μελέτη εἶναι λίαν ἐμπεριστατωμένη καὶ μεθοδικῶς συντεταγμένη.

Δ. ΚΑΝΑΤΣΟΤΑΗΣ

'Ο λ γ α ς Μ π ο ρ ί σ ο β ν α Σ π ά ρ ο, 'Η άπελευθέρωση τής 'Ελλάδος καί ἡ Ρωσία, 1821-1828. Σοβιετικὴ 'Εκδόσις ἀπὸ τὸν 'Οργανισμὸ «ΜΙΣΛ» (ΣΚΕΨΗ), Μόσχα 1965. Μετάφρασις στὴν ἑλληνικὴ ἀπὸ τὰ ρωσικὰ ἀπὸ τὸν 'Α. Σαραντόπουλο, μεθώρησις καὶ ἐπιμέλεια τοῦ Ν. Σ. 'Αλεξίου, 'Εκδοτικὸς οἶκος Γεωργίου Φέξη, Ἀθήνα 1971.

Τελευταία κυκλοφόρησε ἡ ἐν ἐπικεφαλίδι ἐνδιαφέρουσα μελέτη, μεταφρασμένη ἀπὸ τὰ ρωσικά, τῆς Ρωσίδος συγγραφέως 'Ο λ γ α ς Μ π ο ρ ί σ ο β ν α Σ π ά ρ ο. Τὸ βιβλίον αὐτὸ κυκλοφόρησε ἐπικαιρὰ στὴν 'Ελλάδα μετὰ τὴν εὐκαιρίαν τῶν 150 χρόνων τῆς ἐπαναστάσεως καὶ παρέχει ἀφθονοὺς καὶ ἀγνωστοὺς ὕλικον στὸν 'Ελληνα ἐρευνητὴ, προερχόμενον ἀπὸ ρωσικὰς ἱστορικὰς πηγὰς.

Πρὶν εἰσελθῶ στὴν ἀνάπτυξιν τοῦ περιεχομένου, ἔχω νὰ προσθέσω ὅτι κατὰ τὴν δεκαετίαν 1960-1970 κυκλοφόρησαν ἐδῶ ἄλλα δύο βιβλία, ποὺ ἔχουν σχέσηιν μετὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸν μᾶς ἀγῶνα τοῦ 1821, γραμμένα ἀπὸ τὸν Ρῶσον ἱστορικὸν Gr. Arch: α) 'Η Φιλικὴ 'Εταιρεία (ρωσιστί), Μόσχα 1965. β) 'Η 'Αλβανία καὶ ἡ 'Ηπειρος κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνα (ρωσιστί). 'Εκδόσις τῆς 'Ακαδημίας 'Επιστημῶν τῆς Σοβιετικῆς 'Ενώσεως, Μόσχα 1965. Τὸ βιβλίον αὐτὸ πολὺ χρήσιμον γιὰ τὴν 'Ηπειρον καὶ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν, μετεφράσθη στὴν ἑλληνικὴ ὑπὸ τοῦ Ι.Μ.Χ.Α. τῆς 'Εταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ κυκλοφόρησε πολυγραφημένον σὲ μικρὸ ἀριθμὸν ἀντιτύπων. Στὴ σελίδα 244 τοῦ ἔργου βλέπω ὅτι ἡ συγγραφεὺς 'Ο. Σπάρο στὴν τελευταίαν 20ετίαν ἔχει ἐκδῶσις καὶ ἄλλες δύο ἐργασίας σχετικὰς μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 μετὰ τοὺς τίτλους: α) 'Η ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τοῦ Κάνινγκ καὶ τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα, «Ζητήματα 'Ιστορίας», 1947, No 12, καὶ β) 'Ο ρόλος τῆς Ρωσίας στὸν ἀγῶνα τῆς 'Ελλάδος γιὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν, «Ζητήματα 'Ιστορίας» 1949, No 8.

Τὸ βιβλίον διαιρεῖται πλὴν τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῆς βιβλιογραφίας σὲ 8 κεφάλαια. 1. Πῶς ἄρχισε τὸ ἀπελευθερωτικὸν κίνημα. 2. 'Η μεγάλη ἐπανάστασις. 3. 'Η ἑλληνικὴ ἐπανάστασις καὶ ἡ Ρωσία. 4. 'Η πολιτικὴ τοῦ Γεωργίου Κάνινγκ. 5. Τὸ ἑλληνικὸν πρωτόκολλον. 6. 'Η σύμβασις τοῦ Λονδίνου τοῦ 1827. 7. 'Η ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου. 8. Τὸ τέλος.

Στὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔργου ἡ 'Ο. Μπ. Σπάρο γράφει ὅτι 7 χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῶν στρατιῶν τοῦ Μεγάλου Ναπολέοντα καὶ ἐνῶ εἶχε ἐκμηδενισθῇ κάθε ἀπελευθερωτικὴ κίνησις στὴν 'Ιταλίαν καὶ τὴν 'Ισπανίαν, ἄρχισε ἡ ἐθνικὴ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1821, ἡ ὁποία μετὰ ταχὺτητα ἀστραπῆς ἐξαπλώθηκε στὴν αἰματόβρεκτον γῆν τῶν 'Ελλήνων, στὴν Πελοπόννησον, σ' ἓνα μέρος τῆς 'Ηπειρωτικῆς 'Ελλάδος καὶ σὲ κάμποσα μεγάλα ἑλληνικὰ νησιά. 'Η εἰδησις τῆς ἐπανάστασεως τῆς 'Ελλάδος, μίᾳς θώρας μεσογειακῆς, ἡ ὁποία εὗρίσκετο ἀπάνω στὶς ὑδάτινες συγκοινωνίας ἀπὸ τὴν Εὐρώπην πρὸς τὴν 'Οθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν, τὴν 'Αφρικὴν καὶ τὴν 'Απὸ 'Ανατολὴν, συνεταιράζετο τίς εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις, γιὰ τὸ καθεστῶς ποὺ θὰ ἱδρῦετο στὴν 'Ελλάδα μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς, θὰ ἐξηρτῶντο ποικίλα συμφέροντα πολιτικά, οἰκονομικά καὶ στρατιωτικά. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ἑλληνικὸ ζήτημα θὰ ἐγίνετο μοιραῖα πρόβλημα τῆς εὐρωπαϊκῆς διπλωματίας καὶ ὅταν ξέσπασε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, ρίχθηκαν στὸν κάλθο τῶν ἀχρήστων καὶ οἱ ἀρχαὶ τῆς νομιμότητος καὶ τὸ status quo ποὺ μετὰ τὸσον πείσμα προέβαλε ὁ Αὐστριακὸς ἀρχικαγκελλάριος Μέττερνιχ καὶ οἱ ἰθύνοντες τῆς Εὐρώπης, ποὺ προσπαθοῦσαν ὁ

καθένας νὰ προστατεύσῃ τὰ συμφέροντά του ξεχνώντας τὰ συνέδρια τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας καὶ τὶς διακηρύξεις ποὺ δημοσίευσαν.

Ἐκείνῃ ποὺ πρώτη ἐγκατέλειπε τὶς ἀρχές τῆς Ἱερᾶς Συμμαχίας ἦταν ἡ Ρωσία ποὺ μὲ τὸν τσάρο Ἀλέξανδρο Α' ἀποτελοῦσε δραστήριο μέλος τῆς ὀργανώσεως, γιατί οἱ πόλεμοι αὐτῆς κατὰ τῆς Τουρκίας εὐνοοῦσαν ὅλα τὰ ὑπόδουλα Βαλκανικὰ κράτη γιὰ τὴν ἀποτίναξη τοῦ ζυγοῦ. Ἔτσι καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ πολέμου τῆς Ἑλλάδος ἕως τὴ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου, οἱ Ρῶσοι παρ' ὅλο ποὺ στὴν ἀρχὴ ἐγκατέλειψαν ἀβοήθητο τὸν ἀρχηγὸ τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως εἰς τὶς Ἡγεμονίες τοῦ Δουνάβεως, ἀργότερα ὑποστήριξαν τὸ ἐλληνικὸ ξεσκήκωμα. Αὐτὸ φυσικὰ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν συμπάθεια τοῦ ὀρθοδόξου ρωσικοῦ λαοῦ πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους Ἕλληνας, συνέφερε στὴν ρωσικὴ πολιτικὴ, ἡ ὁποία ἀπέβλεπε ν' ἀπλώσῃ τὴν ἐπιρροή της στὰ Βαλκάνια καὶ στὴν Ἑλλάδα, σὲ βάρος τῆς Αὐστρίας, ὁ ἀλαζὼν ἀρχηγὸς τῆς ὁποίας ἀντιδρούσε μὲ πείσμα ἀφάνταστο στὴν ἀπελευθέρωση αὐτῶν τῶν κρατῶν. Ὑποτεταγμένη ἡ βουλκικὴ πολιτικὴ τῆς Αὐστρίας καὶ ἄλλους Δυτικούς, διαιώνιζε μὲ τὴν στάση της τὸ status quo καὶ τὴν ὑπάρχουσα κατάστασις ἡ ὁποία συνέφερε καὶ σ' αὐτήν.

Στὴ συνέχεια ἡ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται μὲ τὶς προετοιμασίες τῆς ἐπαναστάσεως στὴν ἐποχὴ τοῦ διαφωτισμοῦ ἀπὸ τὸν Κοραῖ, τὸν ἔθνομάρτυρα Ρήγα Βελεστινλή, τὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία ποὺ εἶχε μεγάλη ὑποστήριξις στὰ ρωσικὰ ἐδάφη, τὸ Συνέδριο τῆς Βιέννης καὶ τὶς προσπάθειες ποὺ κατέβαλεν ἐκεῖ ὁ Καποδίστριας, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὴ διεθνή ἀναγνώρισις τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν Ἰονίων νήσων, τὴ Φιλόμουσο Ἑταιρεία, ποὺ ἰδρύθηκε τότε στὴν Βιέννη καὶ ὅπου ὁ Καποδίστριας πρότεινε ν' ἀνοιχθῇ βιβλίο συνδρομητῶν «γιὰ τὴν παροχὴ βοήθειας στοὺς Ἕλληνας νέους ποὺ διωθοῦν γιὰ μόρφωση». Ἀπὸ τὶς ὑπάρχουσες ρωσικὲς πηγές, ὅπως γράφει ἡ Ο. Μπ., μπορούμε νὰ συμπεράνουμε πὼς ὁ Καποδίστριας γνῶριζε τοὺς σκοποὺς τῆς Φ.Ε., ὅπως αὐτὴ παρουσιάσθηκε σὲ λίγα χρόνια.

Τὸν χειμῶνα τοῦ 1820 ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, ἀφοῦ ἀποστρατεύθηκε μὲ δική του αἴτησις καὶ πῆρε ἄδεια νὰ ταξιδέψῃ στοὺς ἐξωτερικοὺς γιὰ λόγους ὑγείας, ἀντάμωσε καὶ συνεζήτησε πολλὰς ὥρες μὲ τὸν Καποδίστρια, καὶ ὕστερα κατέβηκε στὴν Ὀδησσό, ὅπου συναντήθηκε μὲ τὸν ἐπιτελάρχην τῆς 2ας ρωσικῆς στρατιάς στρατηγὸ Κισιελιόφ, τὸν Γενικὸ Διοικητὴ τῆς Βεσσαβρίας Ἰπνζοφ, τὸν στρατηγὸ Λανζερὸν, διοικητὴ τῆς Ὀδησοῦ καὶ μὲ ἄλλα ἐπίσημα πρόσωπα. Σύμφωνα μὲ τὰ Ρωσικὰ Ἀρχεῖα, ποὺ ἔχει συμβουλευθῇ ἡ συγγραφεὺς, ὁ Λανζερὸν ἔγραψε στὸν Κισιελιόφ «πὼς χορήγησε πάνω ἀπὸ 300 διαβατήρια σ' ἐκείνους ποὺ πῆγαιναν ἀκαταχθούν στὰ σώματα τοῦ Ὑψηλάντη. Τὸν Ὑψηλάντη τὸν βοήθησαν πολλοὶ προοδευτικοὶ Ρῶσοι Δεκεμβρισταί, γιατί ὁ στρατηγὸς Ρουτζέβιτς, διοικητὴς τοῦ 7 Σώματος στρατοῦ, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς ρωσικὲς πληροφορίες, ὑπεστήριξε τοὺς Ἕλληνας. Ἐν συνεχείᾳ ἡ συγγραφεὺς ἀσχολεῖται μὲ λεπτομέρειες τοῦ ἀγῶνος τῶν Ἡγεμονιῶν ἀντλώνοντας πληροφορίες ἀπὸ Ἕλληνας καὶ Ρώσους συγγραφεὺς καὶ καταλήγει εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐξέγερσις στὶς Παραδουνάβειες Ἡγεμονίες, παρὰ τὸ θλιβερό τῆς ἀποτέλεσμα, δὲν ἦταν ἄκαρπη. Στάθηκε τὸ σύνθημα γιὰ μιὰ γενικὴ ἐξέγερσις στὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ πολὺ διάστημα ἀπέσπασε τὴν προσοχὴ καὶ τὶς ἐνοπλῆς δυνάμεις τῆς Τουρκίας πρὸς βορρᾶν σὲ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποία αὐτὲς ἦταν ἀπαραίτητες γιὰ τὴν ἐπανάστασις τῶν Ἑλλήνων στὴν Μακεδονία, τὴν Θεσσαλία, τὴν Ρούμελη, τὴν Πελοπόννησο καὶ ἄλλοι.

Στὴ συνέχεια ἡ συγγραφεὺς ἐκθέτει τὴν ἐξέλιξις τῆς ἐπαναστάσεως σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ὅπου χρησιμοποιεῖ τὴ γνηστὴ ἐλληνικὴ καὶ ξένη βιβλιογραφία, ἀλλὰ κάπου κάπου καὶ ρωσικὲς μελέτες ποὺ εἶναι ἀγνωστες στὴν Ἑλλάδα, ὅπως τοὺ Μπιογδόνοβιτς, τοῦ Ζιγκάρεφ, τοῦ Μάρτενς, Λαζάρεφ, Σολόβιεφ κ.λ. καὶ ποὺ πρέπει ν' ἀπασχολήσουν τοὺς Ἕλληνας ἱστορικοὺς. Ἀνάμεσα σ' αὐτὲς ὑπάρχουν καὶ πηγὲς ποὺ χρησιμοποίησε ὁ Ρῶσος συνταγματάρχης Ἰβάν Πέτροβιτς Λιπράντι, ἀρχηγὸς τῆς ρωσικῆς κατασκοπείας στὰ Βαλκάνια τὴν ἐποχὴ ἐκείνῃ, καὶ τὶς ὁποῖες πρῶτος ἐχρησιμοποίησε εἰς τὸ βιβλίο μου «Οἱ

Μακεδόνες κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821», γ' ἔκδοσις, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 73-120.

Ἰδιαίτερα κεφάλαια ἀφιερώνει ἡ συγγραφεὺς γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάστασι καὶ τὴν Ρωσία (σ. 76-110), καθὼς καὶ γιὰ τὴν πολιτικὴ τοῦ Γεωργίου Κάνινγκ (σ. 111-132). Μέσα στὰ κεφάλαια αὐτὰ εὐρίσκει ὁ ἀναγνώστης νέες πληροφορίες ἀπὸ ἱστορικὲς ρωσικὲς καὶ ἀγγλικὲς πηγές. Χρειαζόμαστε ὁμως ἰδιαίτερη προσοχὴ στὴν ἐξαγωγή συμπερασμάτων γιὰ τὰ κεφάλαια αὐτὰ ἐμπλεκόμεναι σὲ θέματα πολιτικά, ἰδεολογικά, ἀλλὰ καὶ προπαγανδιστικά, ὅπου ἡ ἱστορικὴ ἀλήθεια βάλλεται ἀπὸ τὴν σκοπιμότητα καὶ ὑπὸ τοῦ ὑπάρχοντος τότε καὶ τῶρα ἀνταγωνισμοῦ τῶν λεγομένων Μεγάλων Δυνάμεων καὶ ἀπὸ τὸν ὅποιον πολλὰ τράβηξε τὸ ἀγωνιζόμενο ἑλληνικὸ ἔθνος, χωρὶς ν' ἀρνηθῶ ὅτι σὲ διάφορα διαστήματα ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἐμπλεκόμενοι στὴ Μεσόγειο προσέφεραν ὑπηρεσίαν στὴν Ἑλλάδα.

Ἀκολουθεῖ ἔρευνα γιὰ τὸ περίφημο ὑπόμνημα τῆς 26 Δεκεμβρίου 1823 ποῦ εἶχε συζητηθῇ ἀνάμεσα στὴ Βιέννη, τὸ Παρίσι καὶ τὸ Βερολίνο καὶ ποῦ προέβλεπε τὴ διαίρεση τῆς Ἑλλάδος σὲ τρεῖς αὐτοδιοικούμενες ἡγεμονίες κάτω ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τῆς Πύλης καὶ τὴν Ἑλλάδα στὸν πολιτικὸ τομέα ἄρχισε νὰ καλυτερεύη παρ' ὅλα τὰ στρατιωτικὰ ἀτυχήματα. Οἱ Μεγάλες Δυνάμεις ἤθελαν τότε νὰ τελειώσῃ ὁ πόλεμος αὐτὸς καὶ ὁ καθένας ἐσκέπτετο τὰ συμφέροντά του, ἀλλὰ ἡ Ἑλλάς εἶχε ἐπαναστατήσει γιὰ ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερία τῆς καὶ ὅχι γιὰ νὰ γίνῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν.

Μετά τὴν ἀπόρριψη τοῦ πρώτου πρωτοκόλλου, τὸν θάνατο τοῦ Ρώσου αὐτοκράτορα Ἀλεξάνδρου Α' καὶ τὴ διαδοχὴ του ἀπὸ τὸν βίαιον Νικόλαο Α', ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπελθοῦσα πολιτικὴ μεταβολὴ στὴν Ἀγγλία ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Γεωργίου Κάνινγκ, ἀλλὰ καὶ τοῦ δημιουργηθέντος φιλελληνικοῦ ρεύματος στὴ Γαλλία πρὸ παντός, ἡ ὅλη κατάστασι γιὰ τὴν Ἑλλάδα στὸν πολιτικὸ τομέα ἄρχισε νὰ καλυτερεύη παρ' ὅλα τὰ στρατιωτικὰ ἀτυχήματα τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν, πρὸ παντός δὲ μὲ τὴν ἀφίξι ἀιγυπτιακῶν ἐνισχύσεων μὲ τὸν διάδοχον Ἰμπραὴμ πασά, φιλοδοξοῦντα νὰ συντρίψῃ τοὺς Ἑλληνας καὶ νὰ γίνῃ «τοποτηρητὴς τῶν Μοριῶν». Εἶχε πέσει τὸ ἡρωϊκὸ Μεσολόγγι καὶ ἡ συγκίνηση ποῦ προεκάλεσε ἦταν συγκλονιστικὴ ὅχι μόνον στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ στὴν Εὐρώπῃ ὅπου ξεσηκώσε ἄπαντες ἀγαπασμένους κατὰ τὸν Τούρκων. Ἀρχίσαν νὰ καταφθάνουν φιλέλληνας ἔθελονταί, Γάλλοι, Γερμανοί, Πολωνοί, Ἀγγλοι. Ἀλλὰ εἶχε ὑπογραφῇ καὶ ἄλλο πρωτόκολλο σχετικὸ μὲ τὴ σύμβασι τοῦ Ἀκκερμαν, ὅπου ἡ Ρωσία ἐπέδειξε ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν αὐτονομία τῆς Σερβίας καὶ τὰ προνόμια τῶν Παραδουναβίων Ἑγενονίων καὶ στὸ πρωτόκολλο αὐτὸ καὶ γιὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Τουρκία ὁμως, παρ' ὅλα αὐτά, κατέβαλε κάθε προσπάθεια νὰ ἐπιτύχῃ τὴ πλήρη κατάρρευσι τῆς Ἑλλάδος, ποῦ εἶχε ὑποστῇ συνεχῇ στρατιωτικὰ ἀτυχήματα τῶν τελευταίων καιρῶν, καὶ εἶχε ἐλπίδες ἡ Τουρκία πὼς θὰ κατάρθωνε τελικὰ νὰ πνίξῃ τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάστασι. Ἐτοί μὲ τὴν τουρκικὴ ἀδιαλλαξίαν ἠθάσαμε στὴ ναυμαχία τοῦ Ναυαρίνου. Αὐτὸ τὸ πολὺ σημαντικὸ κεφάλαιον πλουτίζεται μὲ ἀγνωστες πληροφορίες προερχόμενες ἀπὸ τὰ Ρωσικὰ Ἀρχεῖα, ἀπὸ διηγήσεις διαφόρων ναυτικῶν καὶ ἄλλα ἡμερολόγια, ἀπὸ τὰ θαυμάσια ἀπομνημονεύματα τοῦ Ἀγγλοῦ ναυάρχου Κόδριγκτον καὶ ἄλλες συλλογές, ποῦ παρέχουν σπουδαῖον ἱστορικὸ ὕλικον μὲ τὸ ὅποιο μπορούσε νὰ συντεθῇ μία ἐνδιαφέρουσα ἱστορικὴ μονογραφία. Ἡ συντριβὴ τοῦ τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου ἀπὸ τίς ἐνωμένες δυνάμεις Ἀγγλων, Γάλλων καὶ Ρώσων ἐπέφερε τὸ τελικὸ πλῆγμα κατὰ τῆς Τουρκίας.

Σ' ὅλο ὅμως αὐτὸ τὸ διάστημα, ποῦ συνέβησαν τὰ γεγονότα τοῦ Ναυαρίνου, οἱ Ἕλληνες ἐπαναστάτες δὲν σταμάτησαν τὸν ἀγῶνα· ἕναν ἀγῶνα γεμάτον ἀπὸ ἀνάνησι τὸλμῃ καὶ ἡρωισμό. Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα οἱ Ἕλληνες μὲ τοὺς ἐκ Μακεδονίας ἀρχηγούς, τὸν Καρατάσιο, τὸν Γάτσο καὶ τὸν Διαμαντή, μὲ πολλὰς ἑκατοντάδες παλληκαριῶν τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, τοὺς γνωστοὺς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν Ὀλυμπίους, πολιορκήσαν τὸ Τρίκκερι καὶ πολλὰ μέρη τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ ἴδιον συνέβη καὶ στὴν Αἰτωλοακαρνανίαν μὲ τὸν Κωνστ. Μπότσαρη ποῦ πολιορκοῦσε τὸ Αἰτωλικόν, καθὼς καὶ στὰ νησιά, πρὸ πάν-

των στὴν Κρήτη καὶ τὴ Σάμο, μὰ καὶ τὰ ἑλληνικά καράβια μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἄγγλο πλοίαρχο Ἀσπιγὲ κατεναυμάχησαν τὰ τουρκικά πολεμικά κάτω ἀπὸ τὴν Ἀμφίσσα στὴν Ἰτέα καὶ τὸ Γαλαξίδι καὶ ἀποκατέστησαν τὴν ἐπικοινωνία ἀνάμεσα στὴν Πελοπόννησο καὶ τὴν Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1828 ἐφθάσε στὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας. Ὁ πόλεμος ἐτερματιζέτο καὶ μιὰ μικρὴ ἐλεύθερη Ἑλλάδα σπαρμένη ἀπὸ ἐρεῖπια καὶ τάφους, μὰ περήφανη καὶ ἐμπνέουσα σεβασμὸ στοὺς τίμιους ἀνθρώπους καὶ στοὺς λαοὺς πολλῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν, ποὺ παρακολούθησαν μὲ ἀγάπη καὶ θαυμασμὸ αὐτὸν τὸν πανελλήνιο ἀγώνα, ἐνεφανίζετο στὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο σὰν ἐλεύθερο καὶ ἀνεξάρτητο κράτος. Στὴν ἐργασία τῆς Ὀλγας Μπορίσοβνα Σπάρο, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὶς πολλὲς καὶ ἐνδιαφέρουσες εἰδήσεις ἀπὸ τὰ Ρωσικά καὶ ἄλλα Ἀρχεῖα, ποὺ γιὰ πρώτη φορὰ βλέπουν τὴν δημοσιότητα στὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ μέθοδο ποὺ ἀκολουθεῖ ἡ συγγραφεὺς, πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι ὅπου δὲν ὑπάρχει πολιτικὴ σκοπιμότητα καὶ πολιτικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν Μεγάλων, ἡ ἀνθρώπινη καρδιά τῆς συγγραφέως ἔχει συγκινηθῇ ἀπὸ τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγώνα τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ φοβερά παθήματά τους σ' ὅλο τὸ διάστημα τῶν ὀκτῶ χρόνων ποὺ τόσον ἥρωικά πολέμησαν.

Πρὶν τελειώσω τὴν παρουσίαση αὐτοῦ τοῦ βιβλίου θὰ νὰ προσθέσω ὀλίγα ποὺ ἔχουν σὰν ἀντικείμενο τὴν διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος στὸ διάστημα τοῦ ἀγώνα τῆς ἀνεξαρτησίας. Ὅπως ἔγραψα στὴν ἀρχή, ἡ ἐπίσημη πολιτικὴ τῆς Ρωσίας στὸ κίνημα τῶν Ἡγεμονιῶν ἦταν ἡ ἐχθρική ἢ ἀδιάφορη, ἀντίθετα πρὸς τὶς πεποιθήσεις τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ. Ἐχθρική ἦταν καὶ ἡ ἀγγλικὴ πολιτικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ, γιατί ἐκεῖ κυβερνοῦσαν τὰ συμφέροντα τῶν ὀλιγαρχικῶν πολιτευμάτων ποὺ ἐμπόδιζαν τοὺς μικροὺς λαοὺς ν' ἀναπνεύσουν.

Τὴν πρώτη μεταστροφή στὴ στάση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων διαπιστώνουμε μετὰ τὸ Συνέδριο τῆς Βερόνας στὸ πρόσωπο τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν καὶ μετέπειτα πρωθυπουργοῦ τῆς Βρετανίας Γεωργίου Κάνιγκ. Σὲ λίγο ἀκολούθησε καὶ ἡ Γαλλία, ποὺ προσπαθοῦσε νὰ ὑποδείξει γιὰ βασιλέα τῆς Ἑλλάδος ἕνα Γάλλο πρίγκιπα, τὸν δούκα τοῦ Nemours. Ἡ Ρωσία παρακολούθοῦσε τὴν ἐξέλιξη τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὴν κατέτρεχε ἀκόμη τὸ φάσμα τῆς περιβόητης Ἱερῆς Συμαχίας πρότεινε ἰδιαίτερη διάσκηψη στὶς ἀρχὲς τοῦ 1825 στὴν Πετροῦπολη, ἡ ὁποία καὶ ἐγίνε χωρὶς ὁμως τὴν συμμετοχὴ τῆς Ἀγγλίας ἡ ὁποία ἀπέφευγε δεσμεύσεις. Στὸ τέλος ὁμως τοῦ ἴδιου χρόνου πέθανε ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος Α' καὶ τὸν διεδέχθη ὁ Νικόλαος Α', ποὺ δήλωσε ξεκάθαρα πὺς δὲν μπορούσε ν' ἀνεχθῇ ἀτελείετες διπλωματικὲς διαπραγματεύσεις καὶ οἱ ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ λύση μὲ τὰ ὅπλα ὅλες τὶς διαφορὲς ποὺ εἶχε μὲ τὴν Τουρκία. Αὐτὸ τρόμαξε τὴν ἀγγλικὴ κυβέρνησις ποὺ ἔστειλε ἀμέσως στὴν Πετροῦπολη τὸν νικητὴ τοῦ Βατερλώ στρατάρχη Οὐέλλιγκτον μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ καταβάλλῃ προσπάθειες γιὰ τὴν ἀποσόβηση ρωσοτουρκικοῦ πολέμου. Ὁ Νικόλαος, φοβηθεὶς ὅτι ἂν δὲν συνεννοεῖτο μὲ τοὺς Ἀγγλοὺς αὐτοὶ θὰ ἀντεπολιτεύοντο μὲ κάθε δύναμη στὸ ἑλληνικὸ ζήτημα, ἔδωσε ἐντολὴ στὸν Ρῶσο Ὑπουργὸ τῶν Ἐξωτερικῶν νὰ ὑπογράψῃ μυστικὸ πρωτόκολλο μὲ τὸν Οὐέλλιγκτον τὴν 4 Ἀπριλίου 1826. Αὐτὸ τὸ πρωτόκολλο ἀπετέλεσε τὴν πρώτη χρονολογικὰ διεθνὴ πράξη γιὰ τὸν ἀπελευθερωτικὸ ἀγώνα τῆς Ἑλλάδος. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὴ τὴν πράξη τὰ ἑλληνικὰ πράγματα τράβηξαν τὸ δρόμο τους.